

Andoková, Marcela & Hrnčiarová, Daniela (Eds.). (2020). *Bežný život starých Rimanov*. (416 p.). Bratislava: Iris. ISBN 978-80-8200-064-4.

Markéta Melounová

Studium antické, v našem střeoevropském prostoru zvláště římské každodennosti se v posledních letech těší velkému zájmu jak v odborných kruzích, tak mezi laickou veřejností. V moderním archeologickém výzkumu je patřičná pozornost věnována předvádění nových objevů veřejnosti, ať už se jedná o zveřejňování aktualit online, nebo o prezentaci in situ, při čemž důraz je kladen na přístupnost a názornost prezentace. Vedle konzerváčních prací se tak současní archeologové a vědci z přírodovědných a technických oborů náležitě věnují rekonstrukcím objektů i života v nich. Díky využití moderních technologií se poměrně dobře daří přiblížit realitu života ve starověku dnešnímu člověku. Rekonstruované objekty také často slouží jako dějiště různých akcí, které se zaměřují na prezentaci antických každodenních aktivit široké veřejnosti; v našem prostředí jde nejčastěji o ukázky z oblasti římského vojenství. Vedle českého termínu „historická rekonstrukce“ se pro tyto aktivity, které se netýkají zdaleka jen starověku a kterým se velmi často věnují nadšení laici, vžilo i anglické označení „reenactment“.

Kolektiv autorů z Univerzity Komenského v Bratislavě a Katolické univerzity v Ružomberku se v tomto ohledu vydal takřkajíc po proudu, když vytvořil přehledový text o římské každodennosti, určený specificky pro vysokoškolské studenty. Svým zaměřením a svou komplexností je kniha mezi současnou původní slovenskou i českou produkcí orientovanou na domácího čtenáře ojedinělá. V roce 2013 sice pod záštitou nitranské univerzity vyšla publikace *K reáliám starovekého Ríma* (Janka Hečková a kolektiv), ta však byla koncipována jako slovník, u *Bežného života* se jedná o obsírnější souvislý text.

Obě práce mají společné nejen cílové publikum, ale bohužel i nízký náklad (v případě *Bežného života* 200 výtisků), nelze tedy očekávat, že by kniha byla dostupná i v širší síti knihkupectví. Nakolik bude přístupná studentstvu, je ovšem též otázkou, neboť sice vychází v brožované vazbě, ale mohutnost svazku předznamenává jeho nákladnost.

Hned na obálce si můžeme všimnout, že autoři vyšli vstříc i modernímu studentovi zvyklému pohybovat se spíše ve virtuálním prostoru a publikaci vybavili QR kódy, jejichž pomocí lze spustit dva online testy v Microsoft Forms, kde si student může ověřit znalosti nabyté četbou.

Publikace je kolektivním dílem, u jednotlivých kapitol ale autoři nejsou uvedeni (nelze to vyčíst ani z tiráže). Výklad a jeho hloubku autoři pojímají různě (např. co se týče prostoru věnovaného představení pramenů pro danou problematiku). V případě formálních záležitostí je rozdílnost autorství znát méně (např. uvádění, resp. neuvádění letopočtů u antických osobností v závislosti na tom, jestli se v knize objevují poprvé).

Autoři v úvodu deklarují, že kniha je zamýšlena jako vysokoškolská učebnice (s. 18, 21), právě kvůli různému přístupu jednotlivých autorů se však někdy nabízí otázka, jestli jsou zamýšlenými recipienty spíše studenti filologických, nebo historických oborů, a jestli se má jednat o studenty zabývající se antikou v rámci svého studia nebo ty, kteří si o ni pouze rozšiřují své obzory. V případě cílení na historiky bych očekávala, že v bibliografických soupisech na konci kapitol budou důsledně uváděny existující slovenské nebo české překlady pramenů, což se neděje; místy jsou navíc uváděny jen edice originálů. Výrazně filologicky orientovaná je také kapitola 6 „Sex a sexuální morálka“ (jinak ovšem zpracovaná výborně).

Velice oceňuji průběžné odkazy na antické prameny a soupisy literatury ke každé kapitole, kde si zájemce může dohledat více informací k tématu. Není jen jasné, jestli jde pouze o literaturu použitou, nebo použitou i prohlubující. Vzhledem k tomu, že kniha má být učebním textem pro vysokoškoláky, je podle mého názoru na zvážení, zda by u některých problematických témat (např. serviovská ústava, původ plebejů a klientů apod.) nebylo lépe uvádět na příslušném místě vedle odkazů na prameny i odkazy na novější literaturu, a zdůraznit tak různost moderních badatelských přístupů, respektive dát najevo, či přístup autoři přijímají za svůj (nebo zda prezentují náhled vlastní). Zmíněné soupisy literatury se také koncepčně různí podle autorů: na jedné straně se tu objevují moderní cizojazyčné odborné práce, na straně druhé najdeme i *Encyklopedii antiky* nebo Ürögdiho *Tak žil starý Řím*. Výrazně v soupisech postrádám *Die römischen Privataltertümer* Huga Blümnera z řady *Handbuch der klassischen Altertums-Wissenschaft* (třetí, přepracované vydání 1911) – starší kompendium, které je však pro svou precizní excerpci písemných pramenů nepostradatelným výchozím materiálem při studiu římské každodennosti. Popřípadě novější, opakovaně vydávané slovníky Karla-Wilhelma Weebera *Alltag im alten Rom: Das Leben in der Stadt* (4., přepracované vydání 2011) a *Das Landleben* (zcela přepracované vydání 2012). Ani Paulyho *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft* se neobjevuje ve všech kapitolách. K tématu společnosti chybí *Römische Sozialgeschichte* Gézy Alföldyho (4., přepracované vydání 2011), k politickým institucím *Státní zřízení římské* Josefa Krále (ed. Vladimír Groh, 1921).

Celkové formální zpracování publikace je na velmi dobré úrovni včetně doprovodného materiálu: nechybí seznam zkratk edic,¹ antic-

kých autorů a děl a dva rejstříky (jmenný, místní a věcný). Didaktické zaměření knihy podtrhují boxy s doplňujícími informacemi a hojný barevný obrazový materiál s podrobnými popisky. Kapitoly jsou většinou poměrně rozsáhlé, je tedy dobře, že autoři sáhli ke zvýrazňování klíčových pojmů tučným řezem písma. Text však mohl být více členěný.

Publikace představuje ve čtrnácti kapitolách jednotlivé oblasti života Římanů, a to jak ryze soukromého, tak veřejného: vhodně začíná představením různých typů pramenů, následuje struktura římské společnosti, témata bydlení, římská kuchyně a stolování, rodina (asi nejlépe zpracovaná kapitola), sexuální život, vzdělávání a knižní kultura, lázně a akvadukty, pracovní život, zdraví a lékařská péče, náboženství a svět bohů, člověk a čas (tj. počítání času, kalendář a svátky), politické instituce a konečně armáda. Tato koncepce je v zásadě povedená, na první pohled ale zarazí absence kapitol věnovaných zvláště řemeslům a obchodu a zemědělství. V publikaci je vše pojato do kapitoly nazvané „Pracovní život Rimanov“, což je zajímavé řešení, nicméně zemědělství jako pro Římany stěžejní činnost by si přece jen samostatnou kapitolu zasloužilo. Kapitola o vodě se zaměřuje pouze na lázně (z větší části velké císařské thermy) a akvadukty města Říma, chybí obecnější pojednání o hygieně v římských městech, k čemuž v současnosti existuje poměrně dost výmluvného archeologického materiálu.

Témata jsou zpracována v rámci možností, které poskytuje jednosvazková monografie, navíc určená pro studijní účely. V jednotlivých kapitolách se vyskytuje tu menší, tu větší množství nedostatků formálních i obsahových, což je při dané tematické šíři a rozsahu (výklad se rozprostírá na 365 stranách většího formátu) vcelku pochopitelné. Například v kapitole o náboženství se objevují (s. 296–297) zcestné formulace, že Augustus byl doživotním konzulem a zřizovatelem císařského kultu, který měl mít i podobu

1 Není uvedena jen zkratka pro sborník *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, která se objevuje v bibliografii kapitoly 12 (s. 341).

božské úcty vůči žijícímu císaři (bez další specifikace), což je následně dokonce označeno za Augustovu reformu, která se po jeho smrti neujala. Výklad o judaismu a křesťanství v římské říši (s. 308–309) je nedostatečný z hlediska výběru a podání informací (ovšem zachytit výstižně tuto problematiku na tak malém prostoru, jaký poskytuje daná publikace, je velmi obtížné). V kapitole o armádě je nepřesností více. Není uvedena zásadní informace, že za principátu jsou (občanské) legie umísťovány nastálo do provincií (kde si budují dlouhodobé tábory) stejně jako se stabilními jednotkami v rámci římské armády stávají pomocné (auxiliární) oddíly tvořené neobčany. Na s. 373 se mylně ztotožňuje jízdní část praetoriánské stráže, založené Augustem, se speciálním oddílem *equites singulares Augusti*, který vznikl buď po polovině, nebo na konci 1. století n. l. Z výkladu na s. 374 není jasné, že *praefecti praetorio* měli být dva, nikoliv jen jeden. V části o vojsku v pozdní antice chybí pojem *foederati*.²

² Z formálních nedostatků uvedme například formulaci na s. 27, že historik Flavius Iosephus působil až po Ta-

Tematická šíře práce je vskutku značná, a nelze se tak vyhnout otázce, zda by nebylo výhodnější zpracovat do větší hloubky soukromý život v užším smyslu a nepouštět se do komplikovaných témat, jako je obyvatelstvo a občanství, náboženství a svátky, politické instituce a vojenství, neboť zde nutně dochází ke zjednodušování a selekci. Chápu ale snahu autorů seznámit studenty se všemi základními aspekty života v římské době, navíc velké části dotyčných kapitol jsou i na tak malém prostoru zpracovány skutečně obdivuhodně.

Při celkovém posouzení lze publikaci považovat za dobrý základní text, který si student s hlubším zájmem může doplnit četbou pramenů a literatury, k nimž je autory průběžně směřován.

citovi (z letopočtů je chronologie jasná), přepis legendy Neronovy mince na s. 32, kde nejsou rozvedeny zkratky a není uveden překlad, popisek *cathedra* u obrázku židle typu *solium* na s. 96, pomýlené letopočty u mince Antonina Pia na s. 149 nebo přehozené popisky obrázků psacích potřeb na s. 196. Někdy se objevují překlepy a chyby v latinských slovech (např. s. 106 *ima media*, *ima summa* namísto *cavea media*, *cavea summa*; s. 107 *ludi Megales* místo *ludi Megalenses*).

Mgr. et Mgr. Markéta Melounová, Ph.D. / marmel@mail.muni.cz

Department of Classical Studies
Masaryk University, Faculty of Arts
Arna Nováka 1, 602 00 Brno, Czech Republic

Toto dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.